

Joško Belamarić

Institut za povijest umjetnosti – Centar Cvito Fisković, Split

Ostava srebrnog posuđa pronađena 1493. na putu prema Prosiku kraj Solina

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 10. 10. 2012. – Prihvaćen 30. 10. 2012.

UDK: 903.8(497.5 Solin)

Sažetak

U članku se donosi i interpretira dokument od 18. II. 1493., koji je prvi poznati zapis o zakopanom blagu u Hrvatskoj. Iz njega se saznaje da su četiri težaka iz sela Prosik kraj Solina pronašla ostavu vjerojatno antičkog posuđa, što je prvi signal postojanja takvih ostava na jugu antičke Dalmacije. Premda

dokument ne daje odgovor na pitanja o okolnostima nalaza, obliku i dataciji posuđa, pronađeni predmeti (a čini se da se ljudi nisu prijavili sve što su otkopali) mogli su biti od važnosti kad ih je splitski knez pozvao preda se zajedno s njihovim sinovima i unucima.

Ključne riječi: *zakopano blago, antičko srebrno posuđe, pravna problematika diobe iskopanog blaga, bosansko srebro u kasno-srednjovjekovnom Splitu; Baptista de Augubio*

*Hec Tonko tibi durent per saecula multa
Posteris ut prosint vascula digna tuis¹*

U dane kada pišem ovaj članak hrvatske novine iz sata u sat prate slučaj stanovitog čovjeka koji je navodno prodao zemlju koja mu je bila povjerena, nedaleko od Splita, odlučivši živjeti na visokoj nozi. Slučaj nam se čini zanimljivim jer su neki njegovi narativni elementi malo-pomalo dobili obrasce arhetipskih predodžbi, reklo bi se po univerzalnoj mjeri psihologije čitateljstva, izravno nas uvodeći u temu koju naznačuje naš naslov. Naime, kad je presušio vrutak pikantnih vijesti, preostalo je pitanje: »Gdje je nestao novac?«, na što je došao gotovo očekivani odgovor: »Zakopao ga je uz autocestu kod Biskog.« Arheolog bi na to dodao – »To vam je u neposrednom zaleđu Salone.«

Pričanja o zakopanom blagu pedantno su klasificirana u folklorističkoj literaturi. Mnogo je napisano o smislu i funkcijama raznovrsnih predodžbi o skrivanju i nalaženju blaga te o fikcijskom, mitskom i onostranom aspektu potrage za njime. S druge strane, razglabalo se o faktografskoj, ovostranoj dimenziji takvih predaja. Granice dviju naizgled oprečnih sfera u mnogim su slučajevima posve fluidne i često se pitamo, kad čitamo izvješća o nalazu neke ostave novca ili skupocjenog posuđa – koja je

zapravo razlika kad o okolnostima pronalaska skrivenog blaga piše etnolog ili arheolog, pisac novela ili psiholog. A arheolog i sâm može postati akter predaje. Otac don Frane Bulića našao je u razvalinama stare Salone, prema danas zaboravljenim predajama, zlatnu kokoš s dvanaest pilića pa je stečenim bogatstvom mogao poslati sina na bečke studije. Nakon što je u metropoli spiskao dva milijuna kruna, arheolog sada traži po Saloni grob Dioklecijanove kćeri s blagom u njemu.² Dioklecijanov grob i danas neki traže u Solinu, o čemu također od vremena do vremena javljaju lokalne novine. Tajna njegova položaja nestala je s nazočnim vojnicima i stražarima, likvidiranima da ne bi tu tajnu odali.³

Narod je prenosio predaje o zakopanom blagu ilirske kraljice Teute i plitvičke Crne kraljice, cara Pasoglava, Trojana i Dioklecijana, kralja Dmitra Zvonimira i Bele IV., o zlatu koje su na mnogo mjesta pohranili Grci. S druge strane, život u neposrednoj blizini autoritativnih arheoloških repera u prostoru i stvarni događaji, a naročito relativno česti nalazi raznovrsne arheološke građe, pa i čitavih ostava blaga, obnavljali su snagu nada i snova o nenadanom bogaćenju. Kad čujemo podatke o desecima i stotinama ostava koje su protokolirane arheološkim izvješćima i zamislimo mnoge za koje ne znamo da su igda bile iskopane,⁴ uopće ne čudi što se zakopano blago javljalo u pučkom sjećanju,

snovima, maštanjima i bajanjima, u tako raznovrsnim predajama.⁵ Takva vjerovanja uobličena su i u literarnim djelima, od Herodotove bizarne priče o korintskom tiraninu Perijandru, kojemu je duh njegove žene Melise obznanio kako će pronaći polog nekog gosta za kojim je tragao,⁶ i staroengleskog junačkog epa o Beowulfu, do proročkih snova na istu temu u nekim svetačkim životima i brojnih drugih priča koje se su u raznim varijantama sačuvala u srednjovjekovnim zbirkama, uključujući, naravno, *Kelilu i Dimnu*, i *Tisuću i jednu noć*. Te predaje jednako tvrdokorno pričaju o zakopanom zlatu koje ne može pripasti svakome, koje čeka na upućene, koje donosi prokletstvo tko ga nađe, pa i njegovim potomcima.⁷ Blago je skriveno u nevolji, *s animus revocandi*, u namjeri da ga se ponovno iskopa u nekim sklonijim vremenima. Samim time što je zakopano, podzemno blago ulazi u područje ktoničkog, demonskog, onostranog svijeta.⁸ No nesreća najčešće dolazi iz nerazmjera stečenog bogatstva i bremena koje ono donosi dotad skromnom življenju pronalazača. Kako veli Držičev Skup: »Ja ne znam što ću, ja nijesam sikur s ovom čeljadi, ja sam nevoljan čovjek. Ne imat zlato – zlo! Imat ga na ovi način – zlo i gore! Otkle ovo tezero nađoh, meni se mir izgubi, san me se odvrze, misli me obujmiše, sva zla na mene napadaše, i ne čekam drugo od njega neg da me tkogodi pri njem zakolje. Otkrit ga ne smijem, tajat ga je muka pakljena. A za moje zlo, draže mi je neg duša!«

No, evo naše priče. Oni koji su se na 18. veljače 1493. zatekli na glavnoj splitskoj pjaci morali su u čudu gledati kako u Knežev dvor ulazi skupina težaka iz obližnjeg Prosika, sela poviše solinskog Jadra. *Magnificus dominus comes et capitaneus Spaleti* pozvao je naime preda se četvoricu težaka, Stjepana Šimunova Maroevića, Mihovila Okozinu, Jakova Negodića i Jakova Parvenčića, a s njima i njihove sinove i unuke, da istraži kako su i što našli pod zemljom na javnom putu koji vodi prema selu.⁹ (Sam kao da se u dokumentu ne želi predstaviti, ali znamo da je te godine gradom vladao Fantin Pizzamano.) Međutim od njih nije mogao mnogo doznati, pa se zadovoljio time da popiše srebrne predmete koje su iskopali. Dao je da mu se donesu, a riječ je bila o manjoj ostavi, po svemu sudeći rimskog posuđa: dvije srebrne zdjele teške deset i po unča, jedna u drugoj, oštećene i stopljene vatrom, s dvije ručke prutastog ukrasa, u formi, čini se, nekih grančica (*virge*);¹⁰ pa još jedna srebrna zdjela s jednom ručkom, težine šest unča i četvrt; nadalje, nekakav poklopac s dvije ručke težine sedam unča i tri kvarta. Iz načina izlaganja tog kratkog popisa reklo bi se kako je knez nastojao naglasiti oštećenost predmeta, koji su na kraju procijenjeni prema materijalnoj vrijednosti srebra, premda je iz same činjenice što je tražio da nalaznici preda nj dođu zajedno sa sinovima i unucima jasno da se tom događaju dala velika važnost. Nažalost, ništa ne možemo znati o razglabanjima koja su se morala poslije voditi u selu o vrijednosti nalaza, o kneževu pozivu te o njegovoj presudi.

U određenoj mjeri slučaj analogan solinskom iz 1493. nalazimo u zanimljivom zapisu od 4. kolovoza 1550. godine, i to ispisanom glagoljicom, u kojemu se donosi iskaz dvojice braće, Mihalja i Marka Vinkovića, koji su »nike pineze iskopali i su je našli kopajući i uhitili« (uzeli) i zbog toga

se našli pred službenikom opatije u Topuskom, te pred čitavim svijetom od tridesetak svjedoka, susjeda i sudaca i »ostalih sudaca i vnogo plemenitih ljudi«. Braći je preostalo samo da skrušeno kažu: »mi se nećemo priti (sporiti se) s crikvu ni s našim g(ospo)d(i)nom, nego se damo vu ruke crikvi i g(ospo)d(i)nu z glavami (s čeljadi), z marhu (s blagom) i žitkom (s ljetinom, imutkom) i sa vsim ča imamo.«¹¹

Iz navoda da su Maroević i drugovi »idući javnim putem prema Prosiku otkrili pod zemljom dole spomenute srebrne predmete«, nije moguće preciznije odrediti mjesto nalaza. Srednjovjekovno selo Prosik, u ubavoj dolini ispod Sutikve (po srednjovjekovnoj crkvi sv. Tekle), obuhvaćalo je razmjerno velik teritorij – u međašu s Klisom, od današnjih Mravinaca do Vranjica. Spominje se mnogo puta u srednjovjekovnim ispravama kao baština splitske nadbiskupske menze koja ju je stekla darovnicom kralja Zvonimira na saboru u Ninu 1080. godine zajedno s crkvom sv. Marije od Otoka i sv. Stjepana, nadarjem kraljice Jelene. Kao što je pedantnom analizom arhivskih dokumenata pokazao don Lovre Katić, stanovnici Prosika bili su koloni na nadbiskupskim vinogradima i oranicama i uzimali ih često na doživotni zakup, sklapali pogodbe kolik će dio plodova davati u ime zemljarine (*ius terratici*), najmljivli nadbiskupske mlinove i stupe.¹² Tek s provalom Turaka Prosičani su se povukli naviše prema Mosoru u današnje Mravince, u kojima i danas žive starenici Marovići (negdašnji Maroevići),¹³ Golubići (danas Terze) i Matkovići, dočim su se Markovići skrasili u Kučinama, Gojakovići (danas Gojo) se preselili u Kamen, a Kordići u Vranjic.¹⁴

Selo se spominje pod različitim oblicima imena: *usque ad Prasizo; in prasse prope flumen Salonae; in Prasza; ad Prosez*; najispravnije u instrukciji splitskih poslanika godine 1358: *Prosich*. I danas se zemlje s lijeve strane uz gornji tok Solinske rijeke zovu Prosići. Ime dolazi po mjestu na kojemu Dioklecijanov vodovod presijeca *Kunčevu gredu*, dio kamene kose koja se proteže od Vranjica do Sutikve. Splitski kroničar Marin a Cutheis u svojoj *Summa historiarum tabula de gestis civium Spalatinorum* piše: »U Prosiku kod solinske rijeke, na cesti koja je vodila prema Klisu sagrađio je (nadbiskup Hugolino de Mala Branca) kuće sa velikim dvorištem i ondje je napravio utvrdu i sam je osobno, sa svim svojim ukućanima, ondje svaki dan ostajao i nije dopuštao da Klišani ili drugi nanose Splićanima ikakvu povredu.«¹⁵ U 15. st. Prosik je imao i svoju vlastitu župsku crkvu, i to ne Sv. Teklu, nego crkvu sv. Jakova, izvan današnjega Prosika, zabilježenu na Camozijevoj karti iz 1571. godine. Za jedan teren veli se 1513. da se nalazio *in confinis Salone, prope ecclesiam S(anc)ti Jacobi via publica intermediente*. Dakle, s jedne strane javne ceste, dočim se s druge strane dizala crkva sv. Jakova, kako veli Katić – »uz stari rimski put, a u blizini današnjega puta za selo Mravince naprama Gospi od Otoka.«¹⁶

U poznatoj reambulaciji dobara splitskoga nadbiskupa iz godine 1397., koju je po nalogu kralja Žigmunda obavio biskup kninski Ladislav, potanko se opisuju granice nadbiskupskog posjeda u Prosiku: »...zatim selo u Prosiku (*Item villa in Prasce*) sa njegovim zemljama, pašnjacima,

pravima i pripadnostima, što se sve nalazi između ovih granica: to jest, počevši od javnoga puta kojim se ide iz Splita u Solin (*incipiendo a via communi qua itur versus Salonam de Spaletto*), pokraj zemlje samostana sv. Stjepana pod borovima, blizu Splita, prema istoku, kako počinje Stinica, protežući se sve do zemalja sv. Jurja Kliškoga, i onda po drugoj Stinici ravno pravcem po velikom brijegu sve do kamena zvana Kuk bez prekida uza zemlje zvane Vitaljina; zatim silazeći prema rijeci solinskoj bez prekida po brijegu sve do zida (riječ je naravno o Dioklecijanovu akveduktu; op. p.) i onda ravno sve do rečene rijeke solinske prema mlinici Sv. Stjepana gore spomenutoga. Od spomenute mlinice, kako teče rečena rijeka solinska, sve do njezine obale, do mosta prije spomenute solinske rijeke; i od rečenog mosta i od iste obale pravcem sve do otoka Vranjica.¹⁷ Iz svega vidimo da je nemoguće išta više kazati o mjestu na javnom putu na kojemu su težaci mogli iskopati ostavu posuđa.¹⁸ Mogao ju je zakopati netko tko se spašavao spuštajući se iz unutrašnjosti prema Soloni (i samoj ugroženoj) ili je možda bježao iz nje – scenarija je bezbroj, pa možemo samo reći da o »psihologiji ostave« baš ništa ne možemo znati.

Uzimajući u obzir navod iz našeg dokumenta, da je ostava srebrna posuđa pronađena *in via publica eundo Prassicam*, moramo imati na umu da je takav drevni put vodio i iz Splita prema Solinu, odnosno Prosiku, i od Prosika u Klis iznad vrela rijeke (*Stagnje*).¹⁹ Ali, zamišljajući da je položaj Prosika vjerojatnije bio bliže izdvojenoj zavjetrini pod Sutikvom, i znajući nešto o konkretnoj arheološkoj topografiji, kao moguće mjesto nalaza ne smije se zanemariti ni lokalitet s ostacima veće vile rustike koja se upravo istražuje na današnjem Dračevcu, blizu pumpne stanice uz brzu cestu prema Klisu. Pogodnost njezina izvornog položaja sastojala se u činjenici da je pokraj nje tekao rimski put koji je povezivao Salonu s Epetijem (Stobrečom).²⁰ U pokušaju da iscijedimo što je moguće više iz relativno šturog dokumenta, dodajmo i to da podatak o zdjelama, koje su bile *ad ignem descolate* također može ukazivati na kontekst arhitektonskih ostataka, a ne na ledinu, cestu samu.

Pri diobi nalaza 1493. godine očito se podrazumijevalo da knez oduzme pronađene predmete i obešteti nalaznike. Čini se pritom da su Maroević i družina dio nalaza vjerojatno i prešutjeli, što bi se dalo indirektno zaključiti iz ponešto rezignirane kneževe konstatacije: *cum debitis examinationibus non potuit habere ab ipsis neque aliis quod reperte fuerunt alie res quam infrascripte*. Julije Paulo, najutjecajniји rimski pravnik, nalaz zakopanog blaga definira kao *vetus quaedam depositio pecuniae, cuius non extat memoria, ut jam dominum non habeat (stara ostava novca, od koje nije sačuvan spomen, tako da nema vlasnika)*.²¹ U Justinijanovim Institucijama (2, I, 39) stoji inače doslovno ovako: »Za blago koje netko nađe na svojem zemljištu (*Thesaurus, quos quis in suo loco invenerit*)²² odredio je božanski Hadrijan, pridržavajući se načela prirodne pravednosti, da pripada onome tko ga je našao (nalazniku). Jednako je tako odredio i za slučaj da (blago) netko slučajno pronađe na posvećenom zemljištu ili zemljištu namijenjenom kultu pokojnika. Ali ako je netko bez posebnog truda (pukim slučajem) pronašao blago na

drugom kojem zemljištu, dužan je dati vlasniku polovicu; u skladu s tim također je odredio da ako netko pronađe (blago) u carskom (državnom) zemljištu – polovica pripada nalazniku, a polovica caru. Iz toga slijedi (načelo) da i onda kada netko u gradskom ili u fiskalnom (državnom) zemljištu to (blago) pronađe – polovica pripada njemu, a polovica fisku ili gradu.«²³ Nella Lonza mi piše da se u izvorima srednjeg vijeka nalaze »šarolika rješenja u omjerima i ovlaštenicima, a izgleda da se na kraju ustalilo ovo koje slični na splitsko: po trećina nalazniku, vlasniku zemlje i feudalnom gospodaru (u našoj varijanti mletačka država)«,²⁴ dočim me Reinhold C. Mueller ljubazno upozorio na dekret mletačkog Senata iz 1488. godine, dakle samo koju godinu prije solinskog slučaja, iz kojeg se vidi da se je vrijednost nalaza dijelila baš kako je knez Pizzamano odredio.²⁵

Ništa više ne možemo, naravno, kazati ni o vremenu kada je solinska ostava mogla doći pod zemlju. Krizne godine kasnoantičke Salone nizale su se kao ranokršćanske litanije kojima su se Solinjani pokušavali obraniti od neizbježna pada grada. Najjednostavnije bi bilo pratiti datume koje su arheolozi ponudili u interpretaciji dosad pronađenih ostava novca u Soloni i oko nje.²⁶ Pri tako škrtim podacima koje dokument nudi nije ih potrebno navoditi, makar prvo pomišljamo na preludij kratkotrajne epizode vlasti skitskog uzurpatora Odoakra (481.–493.), iako su uslijedile četrdeset dvije godina blagostanja u iznenađujućoj tolerantnosti ostrogotske vlasti, što će biti prekinuto dvadesetogodišnjim ratovanjem cara Justinijana s Ostrogotima, od 535. godine. U to će doba Salona postati važno uporište pomorskih i kopnenih ratnih operacija, potom u više navrata vojni logor i baza istočnorimske mornarice. Od avaroslavenskih provala do konačnog pada 640-ih godina, takvih godina bilo je zasigurno mnogo.²⁷ No, ne smijemo zanemariti i nova razmišljanja koja upozoravaju da su takve ostave mogle nastati i u vremenima valova kuge, velikih boginja i sličnih pošasti, koje su također harale imperijem, pa i kasnoantičkom Dalmacijom.²⁸

Suvremene srebrne zdjele bile su u doba pronalaska ostave kraj Solina dijelom svakodnevne slike na splitskim stolovima i predmet niza ugovora, tužbi, oporuka i sl. Osobito kuriozan je jedan dugački spis iz 1480. godine koji nam priča o tome kako je poznati splitski trgovac ser Baptista de Augubio tijekom više godina posuđivao knezu i kapetanu neku srebrnariju i zdjele (rekli bismo: srebrni stolni servis) koji je kupio u Bosni.²⁹ Da se raspoznaju, zdjele je označio vlastitim znakom i to vlastitom rukom, vrškom noža, a na njima je magistar Stjepan Filipović, poznati splitski zlatar, svrdlom dodao još neki Augubijev znak.³⁰ Mnogo puta je to posude posudio knezu, odnosno gradskim kaštelanima i mnogim građanima *per far pasti et ... nel far de loro noce*, dakle za njihove pirove, pri čemu možemo pomišljati ne samo na svadbene gozbe (*nozze, nuptiae, convivium nuptiale*), nego i na razne druge svetkovine, možda i pirove članova bratovština, poput one Gospe od Zvonika u kojoj je i sam Baptista bio članom.³¹ Ne vodeći evidenciju, jer se, veli, ne smatra prebudnim čovjekom, na koncu je neke od tih bosanskih zdjela izgubio iz vida, da bi jednu od njih uočio u gospođe Antonije, kćeri pok. Andrije Markovića

(de Marcho), a sada žene ser Nikole Trogirana. Ona ju je pak zalagala i posuđivala drugima, tako i ser Nikoli Jakovliću, koji ju je, iznenađeno konstatira Augubio, puntom svoga noža označio svojim znakom – kao svoju ! Augubio uopće ne želi raspravljati o tom činu, nego samo traži da mu madona Antonija zdjelu vrati.³²

Mnogo je, naravno, pitanja koje taj dokument otvara, a na njih možemo samo nagađanjima odgovoriti. U kakvim se sve prilikama koristilo Augubijevo srebrno pozlaćeno posuđe; od kakve važnosti je pritom bilo to što je posuđe bilo očito *ad modum bosnensem laboratam*; je li Augubio dobivao kakvu naknadu; koju ulogu su kao posrednici imali knez i Kaštelani? Mnogo je arhivskih potvrda da su odjevni i stolni predmeti izrađeni *na bosanski način* bili gotovo sveprisutni u Splitu. Kupovali su ih svi, kolali su kao darovi, davali se u zalog.³³ Cijena im se u pravilu određivala po količini ugrađena srebra, ali koji put i po vrijednosti izrade, pa je kneževa procjena vrijednosti predmeta iz ostave na Prosiku bila u skladu s običajima vremena.³⁴ Ne znamo je li Augubio na kraju vratio u svoju kredencu sve srebro koje je posuđivao, makar u oporuci (1477.), napisanoj prije hodočašća u Rim, veli: »voglio che restino in caxa – taze de Bosina tute indorade, grande e pichole, per numero desnove, pironi, chusliere, una confetiera (dakle i škatula za slatkiše)«. ³⁵

Ništa od svega toga nije sačuvano, ni Augubijeva srebrnarija ni predmeti iz solinske ostave – ukoliko Fantin Pizzamano nije svojim u baštinu ostavio rimsko srebro. To ne možemo isključiti, jer palače tih drevnih mletačkih rodova i danas čuvaju golemo blago, u mnogome još uvijek daleko od očiju povjesničara umjetnosti. Ipak, uporabna vrijednost srebra i zlata sama po sebi je upućivala vlasnike da slične predmete pretope, pogotovo kad su bili oštećeni, i načine nove. Većina naših baroknih relikvijara, svijećnjaka, pokaznica itd. nastala je, nažalost, na takav način, pretapanjem starijeg liturgijskog posuđa, što, dakako, nije samo naša pojava. Postoje i zaista spektakularni primjeri da su i ostave antičkog srebrnog posuđa tako svršile. Takav je bio slučaj s ostavom pronađenom god. 1628. na ze-

mljištu isusovačkog samostana u Trieru, težine od gotovo 115 kg, koju su činili predmeti rimskog srebrnog posuđa iz 4. ili s početka 5. stoljeća.³⁶

Osobito nam je, međutim, važno zaključiti da naš dokument donosi prvi signal postojanja takvih ostava na jugu antičke Dalmacije. Kad u razmatranje uzmemo i nedavni nalaz vinkovačkog srebrnog posuđa, s čuđenjem se prisjećamo jednog od argumenata na koji se pozivala obrana kada se sudski raspravljalo o Seusovu blagu i njegovoj provenijenciji – da u Hrvatskoj nisu zabilježene ostave takvoga tipa.³⁷ Valja danas upozoriti i na manju ostavu brončanog posuđa pronađenu prije nekoliko godina kod Slatine, na rimsku ostavu iz Siska (1961.) koja je također sadržavala srebrno posuđe, i, konačno, na ostavu srebrnog rimskog posuđa iz Petrijanca (2005.).³⁸

O obliku posuđa pronađenog kraj Solina opis u dokumentu ne može nam puno toga dočarati. Sigurno nije bila riječ o novom Seusovu blagu. Ako su spomenute zdjele i poklopac (koji je valjda pripadao jednoj od njih) eventualno bili ukrašeni, a na to bi upućivao samo jedan detalj u opisu (*Due tacie ... ex quibus proiecte fuerunt due virge*) – sudeći po njihovoj precizno određenoj težini koja ukupno nije premašila jedan kilogram (po izračunu da je jedna mletačka unča vrijedila 39,75 gr), ti predmeti nisu mogli biti znatnijih dimenzija.³⁹ Ne smijemo unatoč tome zaboraviti da je solinska ostava izašla na svjetlo dana u doba kada se o rimskoj baštini i o salonitanskim korijenima Splita razmišljalo i govorilo već posve ekspertno. U Splitu, Trogiru i na Hvaru, u Šibeniku i Zadru, u Korčuli, Dubrovniku i Kotoru, živi i djeluje istinska humanistička republika senzibilizirana na sve što upućuje na antiku.⁴⁰ Nema dakle sumnje da je mletački knez u gradu itekako znao što mu je doneseno na stol. Da je nalaz na svjetlo iznio samo četiri toliko oštećena i vatrom deformirana srebrna predmeta, odnosno da oni nisu bili i od neke umjetničke vrijednosti, teško da bismo shvatili zašto bi Fantin Pizzamano tražio da pred njega dođe čitava svita: četvorica nalaznika, sa sinovima i unucima. Bilo kako bilo, ovaj dokument je prvi poznati zapis o zakopanom blagu u Hrvatskoj.

Dokumenti

1.

Ea die [1493, indictione XI^a, die XVIII februarii].

Cum fuerit facta conscientia magnifico domino comiti et capitaneo Spalati

quod

Stephanus Simonis Maroeuich

Michael Occosina

Jacobus Negodich

Jacobus Paruencich

omnes de villa Prassice repperierunt in via publica eundo Prassiçam subtus terram argenteas res infrascriptas, et de talibus habuit veram noticiam misit vocatum ipsos vilicos et filios suos et nepotes qui interfuerunt ipsi inuentioni dictorum argenteorum et fecit debitam experientiam et inquisitionem de rebus repertis et habitis per ipsos vilicos cum debitis examinationibus non potuit habere ab ipsis neque aliis quod reperte fuerunt alie res quam infrascripte, videlicet:

Due tacie que erant vna in altera ad ignem descolate ex quibus proiecte fuerunt due virge que ponderabant vncias decem cum dimidia.

Item vna tacia argentea cum vno manico ponderis vnciarum sex, quarti vnus.

Item certum copertorium cum duobus manicis ponderis vnciarum septem, quartorum trium.

Quas res argenteas ipse magnificus dominus comes et capitaneus Spaleti fecit ad se portare ed ipsas ponderari que reperte fuerunt fuisse ponderis suprascripti. Et declarando terminauit quod iuxta formam partium superinde tertia pars sit Illustrissimi domini Venetiarum, tertia ipsius magnifici domini comitis et capitanei Spalati et alia tertia inuentorum. Et ea terminatione facta misit pro ipsis vilicis et dedit terciam partem eisdem videlicet:

Stephano Simonis Maroeuich pro suo tercio cupertorii et manicorum duorum ponderis vnciarum septem, quartorum trium ad libras quatuor pro uncia ----- L. 10 s. -.

Michaeli Occosina et Jacobo Negodich pro taciis destructis et discolatis de quibus proiecte fuerunt due virge ponderis vnciarum decem cum dimidia ----- L. 14 s. -.

Jacobo Peruencich pro tacia cum manico vno ponderis vnciarum sex 4^{ti} vnus libras octo soldos sex paruorum, quas habuit Lucia vxor ipsius Jacobi Peruencich - L. 8 s. 6.

Qui denarii fuerunt dati per ipsum magnificum dominum comitem die III marcii 1493.

(Državni arhiv u Zadru, Stari splitski arhiv, Kutija 23, Svezak 39/19, f. 349v-350r).

2.

15. IV. 1480.

In margine: Petitio Ser Baptyste de Augubio

Avanti de Vui, Magnifico e Generoso miser Marcho Bondumier, per la nostra Illustrissima Signoria de Venezia dignissimo conte e capitano de Spalato. Cum zio sia cossa ch'io Baptysta de Augubio citadino e habitador de Spalato piu anni saranno ch'io me ho ritrovato e al presente me atrovo alcuni arzenti lavorati e taze de Bossina dorade, le qual taze de Bossina io ne ho segnate del mio segno proprio consueto de mia mano, segnate cum la punta de un cortello, e parte segnate cum lo borino de mane de maestro Stephano Filippouich, li quali arzenti e taze molte volte le ho imprestate a rectore, a castellani de questa vostra cita per far pasti et etiamdio a piu citadini nel far de loro noce /u konceptu piše: nozze/. Donde io, Magnifico Conte, e per dimenticanza e per non haver scritto a quelle che ho inprestato e fatto e per qual modo fosse, per la qual cossa gia piu tempo fa io me trovava alcune taze Bossinese manchare. E non perho ch'io sun stato sempre vigilante chomo o per qualche modo io potesse invenire de trovare le mie taze: donde, Magnifico Conte, ha piacesto a Dio le cosse iustamente acquistate non consente che quelle debano perire. Donde io trovo in mano de madona Antonia, fiola de quondam ser Andrea de Marcho et hora donna de ser Nicolao Tragurino, una de quelle mie taze Bossinexe segnata del mio consueto segno e segnata cum la punta de un cortello fatto de mia mano, la qual taza davanti al conspecto de la memoria universale dimonstrato che la detta taza e stata in mano de molte persone prestata per quella dona Antonia, la qual fo trovata in mano de ser Nicolao Iachoulich.

/koncept nastavljaja:/ el qual ser Nicolo aveva in quella taza fatto con uno cortello el suo segno apreso el mio segno proprio. In cagione e perche io non voglio altro dire ne zercare perche quello segno in la tazza la qual sua non n'era el suo segno el dovesse fare. Orsia commo se voglia la detta taza se trova al presente in mano dela deta madona Antonia sopradetta. Donde che per giustizia domando ala Magnificenza Vostra che la detta madona Antonia per vostra sentenza deba determenare la detta mia taza restituire chommo mia cosa per le chose e segni di sopra e detto. Reservandome a me poder azonzere e amenovire etc.

(Državni arhiv u Zadru, Stari splitski arhiv, Kutija 17, Svezak 34/4, ff. 129v-130r i koncept na umetnutome listu bez folijacije)

Bilješke

- 1
»Tonko, neka ti ove zdjelice traju kroz stoljeća mnoga, da koriste dostojno i tvojim baštinicima.« Ovo je parafrazirani elegijski distih koji okružuje veliki »Lovački pladanj« iz znamenita Seusova blaga.
- 2
MAJA BOŠKOVIĆ-STULLI, Zum heutigen Volkssagen-Erzählen in Jugoslawien, u: *Internationaler Kongress der Volkserzählforscher*, Kiel-Kopenhagen, 19-29. 8. 1959., Berlin, 1961., 26-31, spec. str. 28. Šam Bulić komentira ovu legendu: »Car Dijoklecijan. Njegovo ime, njegova domovina i mjesto, gdje se rodio. Kada, gdje i kako je umro«, u: *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, n. s. 14 (1915.-1919.), 171, bilj. 2. Drugdje pak piše kako su neki smatrali da on po »starim grčkim knjigama« zna gdje je blago »ali neće da kaže, jer on hoće sam da kopa, da vadi blago, a ne da ga š njima dijeli«. Vidi: ARSEN DUPLANČIĆ, Nekoliko doživljaja don Frane Bulića iz njegove neobjavljene knjige o Saloni, u: *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 79 (1986.), 324. Neki stari fratar prigovorio je Ivanu Lovriću koji je želio zapisati neki rimski natpis u njegovoj crkvi: »ići po selima i čitati natpise radi iskapanja blaga znači raditi protiv zakona države«. Vidi: IVAN LOVRIĆ, *Bilješke o Putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa i Život Stanislava Sočivice*, (prijevod i pogovor) Mihovil Kombol, Zagreb, 1948., 43.
- 3
MAJA BOŠKOVIĆ-STULLI, Narodne pripovijetke i predaje Sinjske krajine, u: *Narodna umjetnost*, 5-6 (1968.), 382-383.
- 4
Korpus od gotovo 800 ostava na području Jugoslavije evidentiran je u: IVAN A. MIRNIK, Coin hoards in Yugoslavia (British Archaeological Reports International Series 95), Oxford, 1981.
- 5
Rani spomen traganja za zakopanim blagom u okolici Splita, na otoku Braču, nalazimo u (izgubljenom) djelu Petra Dominisa, *L'idea dell'isola Brazza* iz 1678., gdje se govori o iskopavanjima uz crkvu sv. Jadre (Andrije), odnosno uz crkvicu sv. Tudora (Teodora), v. ANDRE JUTRONIĆ, Petar Dominis (1654.-1728.) i njegov rukopis o Braču, u: *Mogućnosti*, 8 (1970.), sada otisnuto u: ANDRE JUTRONIĆ, Bračke teme, Split, 2002., 62-63; ISTI, Priče o starim Grcima na Braču, u: *Vjesnik*, 20. 9. 1955. Zanimljiva zapažanja o pučkim vjerovanjima o zakopanom blagu i stvarnim iskopavanjima iznose se na više mjesta u: IVAN LOVRIĆ (bilj. 2.), 24, 43, 155, 158, 167.
- 6
HERODOT, Povijest, (prev. i prir.) Dubravko Škiljan, Zagreb, 2007., 455.
- 7
Lijepu studiju o pojmu blaga kod Južnih Slavena i propisima običajnog prava vezanih za pravo pripadanja pronađenih ostava napisao je BALTAZAR BOGIŠIĆ, Zbornik sadašnjih pravnih običaja u Južnih Slavena. Knjiga prva. Građa u odgovorima iz različitih krajeva slovenskog juga, Zagreb, 1874., 403-412. Ivan Mirnik navodi da se jedan primjerak pseudoplana o položaju zakopanog blaga čuva u arhivu Arheološkog muzeja u Zagrebu: »Kad se služimo takvim planom i stignemo do blaga, skupe se naglo oblaci i udari zlo vrijeme, tako da se mora prestati s kopanjem, čim prestanemo kopati, nebo se razvedri i sine sunce.
- Narod također misli da se prva osoba koja takne blago obično razboli i nikada ne oporavi. Manja blaga da se mogu naći u kulama i ruševinama i mogu se uzeti bez straha.« – IVAN MIRNIK, Thesaurus u teoriji i praksi, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 4-5 (1978./79.), 330. Svu topiku kodificiranu u ovom pasusu donosi nam jedan zapis važan već zbog starine (iz 1696.): »Pod tim gradom [= Udbina] jest grob jedan u kom nikoga sveca telo zakopano leži. Turci vele da je njihovoga, a naši našega. Ki grob počevši otkopavali nikoji malo pametan pop, ki ne pusti mrtve u miru (ufajući se more biti najti onde kakovo blago), dignu se takovo zlo vreme, vetar, dež, grmljavina i triskanje, da (kako biše večer) mnjahu vsi da je sudnji dan nastal, da malo vsa vojska ne poginu. Ali i pop komoj od straha srce u nogah odnese.«, v. PAVAO RITTER VITEZOVIĆ, Kronika aliti spomen vsega svijeta vikov, u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 17: *Zrinski, Frankopan, Vitezović*, Zagreb, 1976., 470.
- 8
U obilju naslova o toj temi prvo valja navesti zaokruženi uvid u rasprostranjenost vjerovanja i pričanja o zakopanom blagu, knjigu: ZOJA KARANOVIC, Zakopano blago – život i priča, Novi Sad, 1989.; ranije: MAJA BOŠKOVIĆ-STULLI, Istarske narodne priče, Zagreb, 1959., 200-202; MAJA BOŠKOVIĆ-STULLI (ur.), Zakopano zlato. Hrvatske usmene pripovijetke, predaje i legende iz Istre, Pula-Rijeka, 1986.; LJILJANA MARKS, Usmene predaje o zakopanom blagu, u: *Etnološka tribina*, 10 (1987.), 61-66.; MATIJA DRONJIĆ, Zakopano blago u usmenoj predaji Podgoraca, u: *Senjski zbornik*, 35 (2008.), 241-256.; MIRJANA TROŠELJ, Mitske predaje i legende južnovelebitskog Podgorja, u: *Studia mythologica slavica*, XIV (2011.), 345-370.
- 9
Vidi dok. 1. Veoma sam zahvalan kolegi Emilu Hilji koji je signal iz ostavštine G. Prage u Veneciji o dokumentu koji se ovdje interpretira identificirao po njegovu mjestu u Državnom arhivu u Zadru. Bio je k tome toliko ljubazan da mi je više dokumenata i fotografirao, a ovaj i transkribirao.
- 10
Virga/verga, znači »šiba, prut«, ali s potencijalno bogatim sadržajnim vrijednostima; u svakom slučaju i tako šturi opis ukazuje na izduljeni vegetabilni oblik ručki solinske srebrne zdjele.
- 11
IVAN MIRNIK – JASNA VINCE MARINAC, Zapis o iskopanom novčanom blagu iz 1550. godine, u: *Zbornik Tomislava Marasovića*, (ur.) Ivo Babić, Ante Milošević, Željko Rapanić, Split, 2002., 480-483.
- 12
LOVRE KATIĆ, Sredovječno selo Prosik kod Solina, u: *Starohrvatska prosvjeta*, N. S. II/1-2 (1928.), sada otisnuto u: LOVRE KATIĆ, *Rasprave i članci iz hrvatske povijesti*, (ur.) Željko Rapanić, Split, 1993., 382-388.
- 13
Pretpostavljam da je naš slavjenik Tonko Maroević svjestan da mu je dugogodišnji pjesnički sudrug i prijatelj Tonči Petrasov Marović zapravo bio prezimenjak.
- 14
LOVRE KATIĆ, Solinski mlinovi u prošlosti, u: *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija, br. 2 (1952.), sada u: LOVRE KATIĆ (bilj.

12., 1993.), 237; vidi također: ŽELJKO RAPANIĆ – LOVRE KATIĆ, *Prošlost i spomenici Solina*, Solin, 1971, 92–94. Godine 1449. neki Radoslav *Maroević* iz Prosika uzeo je u najam zemlju od 20 vretena blizu zidina Solina, a oko 1461. god. i jednu zemlju *in puncta Vragzniaze*. O tome vidi: LOVRE KATIĆ, Reambulacija dobara splitskog nadbiskupa 1397. godine, u: *Starohrvatska prosvjeta*, III. serija, br. 5 (1956.), sada u: LOVRE KATIĆ (bilj. 12., 1993.), 379.

15

A CUTHEIS, *Tabula*, (prev. i ur.) Vladimir Rismondo, u: *Legende i kronike*, Split, 1977., 195.

16

LOVRE KATIĆ, Marginalia za topografiju starohrvatskog Solina, u: *List Biskupije splitsko-makarske*, LX (1938.), sada u: LOVRE KATIĆ (bilj. 12., 1993.), 289.

17

DANIELE FARLATI, *Illyricum sacrum*, III, 339 i dalje; LOVRE KATIĆ, Sredovječno selo Prosik kod Solina, u: *Starohrvatska prosvjeta*, N. S. II/1–2 (1928.), sada u: LOVRE KATIĆ (bilj. 12., 1993.), 383.

18

Od male je utjehe konstatacija što posjedujemo informacije o arheološkom kontekstu nalaza za manje od 18% ostava pronađenih u istočnoj i sjeveroistočnoj Europi. O tome: FLORIN KURTA – ANDREI GÂNDILĂ, Hoards and Hoarding Patterns in the Early Byzantine Balkans, *Dumbarton Oaks Papers* 65&66, 2011.–2012., 1–51, spec. str. 5. Na tu me izvrsnu studiju uputio kolega Ivan Basić, u času kad sam pregledavao zadnji prijelom članka, pa je mogu samo ovako citirati.

19

LOVRE KATIĆ, Prigodom novog otkrića starohrvatskih grobova na Glavičinama, u: *Obzor*, 20. XI. 1937., sada u: LOVRE KATIĆ (bilj. 12., 1993.), 278.

20

Kolega Ivan Basić mi pak skreće pozornost na bogatu vilu koja je ubicirana između Kmana i Kocunara, pod Sućidrom, nedaleko rimske ceste prema Saloni. U njoj su tada nađeni torzo Kibeke, ulomci *putta* i nekog ženskog portreta, ostatak glave efeba, komadi više mramornih sarkofaga i reljefa itd., usp. FRANE BULIĆ, Ritrovamenti antichi nella campagna di Spalato, u: *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, 20 (1897.), 174–175.

21

Justinijanov zakonik, XLI. I. 31, 1 – Dakako, ostave novca su mnogo češće i gotovo su sinonim za riječ »ostava«, premda postoje i ostave keramike, stakla itd. Za još uvijek najbolji pregled domaće građe, usprkos brojnim novim nalazima, vidi: IVAN A. MIRNIK (bilj. 4.).

22

Riječ *locus* označava ne samo zemljište, nego i nekretninu, dakle i građevinu na tom zemljištu.

23

Justinijan, Institucije, (prev. i koment.) Ante Romac, Zagreb, 1994., 2, I, 39.

24

U interpretaciji pravnih aspekata isprave na prijateljskoj pomoći mi je bila Nella Lonza, koja je uz to transkribirala i dok. br. 2, na čemu joj mogu samo najsrdačnije zahvaliti.

Mogli bismo se pak upitati kako bi se u naše vrijeme u Hrvatskoj procijenio i dijelio sličan nalaz. Današnji zakoni prilično šturo, pa i nedovoljno određeno tretiraju čitavu materiju. U *Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* na pronađeno blago odnosi se samo članak 19., u kojemu stoji: »Dobro za koje se predmnijeva da ima svojstva kulturnoga dobra, a nalazi se ili se nađe u zemlji, moru ili vodi, vlasništvo je Republike Hrvatske. Osoba koja smatra da ima pravo vlasništva na dobru iz stavka 1. ovoga članka može kod nadležnog suda podići tužbu radi utvrđivanja prava vlasništva. Na nađeno dobro primjenjuju se propisi o nalazu blaga.« U *Zakonu o vlasništvu i drugim pravnim stvarima* nalazi se pak posebna glava o nalazu blaga, odnosno čl. 140., koji između ostaloga veli: »Blagom se u smislu ovoga Zakona smatraju novac, dragocjenosti i druge stvari od vrijednosti koje su bile skrivene tako dugo da se više ne može utvrditi tko im je vlasnik. Nalaznik je dužan uzeti nađeno blago u posjed za Republiku Hrvatsku, čime ono, ako zaista nema vlasnika, postaje vlasništvo Republike Hrvatske. Nalaznik i vlasnik nekretnine u kojoj je nađeno blago imaju pravo na primjerenu nagradu od Republike Hrvatske, koja ne može biti manja od nagrade kakva bi bila za nađenu tuđu stvar ni veća od vrijednosti nađenoga blaga, a imaju pravo i na naknadu nužnih troškova. Jedna polovina nagrade iz stavka 5. ovoga članka pripada nalazniku, a druga vlasniku nekretnine, ali ako je koji pokušao zatajiti nalaz blaga, on nema pravo ni na kakvu nagradu ni naknadu.« Vidi svakako i: IVAN MIRNIK (bilj. 7.), 327–332. Tu se donosi sažeta povijest pojma i pravnih propisa vezanih uz pronalazak zakonog blaga.

25

Dekret se citira u MARCO FERRO, *Dizionario del diritto comune, e veneto, che contiene le leggi civili, canoniche, e criminali, i principj del gius naturale, di politica, di commercio, e con saggi di storia civile romana, e veneta...* Opera di Marco Ferro avvocato veneto, 10 vols., Venezia, 1778.–1781., vol. 10: SEN. T. U. Z., 1781., 782–783: »I tesori, che fortuitamente si trovano nello stato Veneto, appartengono al fisco, e questa materia venne assoggettata al magistrato del cattavere, con un decreto del Senato dell'anno 1488, che comanda le denunzie da farsi dai trovatori; se non che se taluno ritrova un tesoro nel fondo proprio, questo si divide per meta tra il padrone del fondo e di magistrato; se poi lo trova in un fondo altrui, se ne fanno tre parti, una all'inventore, l'altra al proprietario del fondo, e la terza al fisco.« Mletačkim zakonima bili su obuhvaćeni i toliki drugi mogući slučajevi pronalaska zakopanog blaga: ako se blago, na primjer, nađe na posvećenom tlu; ako je nađeno na zakupljenom terenu; ako se pronađe gatanjem, *con le arti magiche* (tada u cijelosti pripada fisku) itd. Na što se mogao odnositi zadnji slučaj rječito govori jedna slikovita Buličeva bilješka: »Živio u Splitu poznati mesar Zlodre, zvan Miško, koji dosta novca potrošio u traganju blaga. Imao on u kući sobu u kojoj na desetke svetih ikona, pred kojim bi na večer prije njegova koga poduzeća u traženju blaga, gorio svijeće. Snilo mu se jednom da je u solinskom blatu zakopan veliki kip Djevice Marije od suhoga zlata, ali da se iznadje, treba da ga dvanaestorica nevine djece, koja su se onog jutra pričestila, traže. (...) Miško imao i gramatiku kako seljaci kažu, tj. nego gođdje za istraživanje blaga, neka kabalistična slova što mu 'Zudija' iz Trsta poslao itd., kojim on istraživa, te upute kako treba napraviti konopcem trokut, a na svakomu kutu zaklati golubicu, te pomicanjem toga trokuta iznaći blago pod zemljom itd.« – ARSEN DUPLANČIĆ (bilj. 2.), 323–324.

26

IVAN MIRNIK (bilj. 4.), kat. br. 347, 348, 249. U obzir valja uzeti i ostavu novca pronađenu prigodom istraživanja Dioklecijanova akvedukta kraj Solina: TOMISLAV ŠEPAROVIĆ, Akvedukt na Bilicama, numizmatički nalazi, u: *Dioklecijanov akvedukt*, (ur.) Joško Belamarić, Split, 1999., 87–95. No, od posebnog značenja je članak u kojemu se interpretira depo bizantskog brončanog novca otkriven 1979. u istočnom dijelu Salone, koji nudi dalekosežne zaključke u vezi s godinom propasti tog grada: IVAN MAROVIĆ, O godini razorenja Salone, u: *Kulturna baština*, 21 (1991.), 57–84. Tekst je izvorno objavljen na engleskom: IVAN MAROVIĆ, Reflexions about Year of the Destruction of Salona, u: *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, 77 (1984.), (=Disputations Salonitanae II. Znanstveni skup u povodu 100. obljetnice navedenog časopisa), 293–314. Tu se iznosi i cjelovita slika sličnih nalaza na području Salone. Uz to vidi svakako i IVAN MAROVIĆ, Skupni nalaz denara iz salonitanskog amfiteatra, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, 87/89 (1998.), 289–304. Tu se spominje i Katićev navod o dva veća depoa iz Solina, kojima danas nema traga: LOVRE KATIĆ, Vjerodostojnost Tome Arhiđakona i posljednji dani Solina, u: *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, 53 (1958.), 109.

27

Poblize: FRANE BULIĆ, Ritrovamenti antichi nelle mura perimetri della dell'antica Salona. L'iscrizione della »praefectura Phariaca Salonitana«, u: *Bullettino di archeologia e storia dalmata* XXV (1902.), 11–16, 26–28.; JADRAN FERLUGA, Vizantiska uprava u Dalmaciji, Beograd, 1957., 24–38.; JOHN J. WILKES, Dalmatia, London, 1969., 425–427.; IVO GOLDSTEIN, Funkcija Jadrana u ratu Bizantskog carstva protiv Ostrogota 535–555. godine, u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 37 (2005.), 23–34. Za objašnjenja koja u ostavama vide odraz ratovanja i socijalnih nemira vidi: VLADISLAV POPOVIĆ, Les témoins archéologiques des invasions avaro-slaves dans l'Illyricum byzantin, u: *Melanges de l'École française de Rome*, 87 (1975.), 445–504.; VUJADIN IVANIŠEVIĆ, Les trésors balkaniques, témoins des invasions et de leurs routes, u: *Les trésors monétaires byzantins des Balkans et d'Asie Mineure (491–713)*, (ur.) Cécile Morrisson, Vladislav Popović, i Vujadin Ivanišević, Paris, 2006., 75–85. Za suprotno mišljenje: DAVID M. METCALF, Avar and Slav Invasions into the Balkan Peninsula (c. 575–625): The Nature of the Numismatic Evidence, u: *Journal of Roman Archaeology*, 4 (1991.), 140–148. Postoje pak i objašnjenja po kojima su barem neke od ovih ostava imale obredni karakter (zakopane u crkvama ili kraj njih). Vidi na pr.: STANISLAW SUCHODOLSKI, Coin Hoards Discovered in Churches: A Symptom of Cult or Economy?, u: *Studia numismatica: Festschrift Arkadi Molvögin* 65, (ur.) I. Leimus, Tallinn, 1995., 172–177.

28

Vidi npr. MIRO KATIĆ, Urbanistički i kulturni profil antičke Isse, doktorski rad (Sveučilište u Zadru), 2010., 83–84. Vidi svakako i: MIRKO D. GRMEK, Les conséquences de la peste de Justinien dans l'Illyricum, u: *Acta XIII Congressus Internationalis Archaeologiae Christianae*, Split–Poreč, 25. 9. – 1. 10. 1994, vol. II, (ur.) Nenad Cambi, Emilio Marin, Città del Vaticano–Split, 1998., 787–794.

29

Već je M. Šunjić donio suštinu priče koja se u dokumentu iznosi, a ovdje prenosimo ulomak izvornog dokumenta, v. MARKO ŠUNJIĆ, Bosna i Venecija (odnosi u XIV. i XV. st.), Sarajevo, 1996., 326, dok. br. 2.

30

Magister Stephanus aurifex filius magistri Johannis Filippovich spominje se prvi put 1478. O tome v. CVITO FISKOVIĆ, Umjetnički obrt u XV. i XVI. stoljeću u Splitu, u: *Zbornik Marka Marulića 1450 – 1950*, (ur.) Josip Badalić i Nikola Majnarić, Zagreb, 1950., 151.

31

O ličnosti Baptiste de Augubija, smjerovima njegovih poslovnih veza, sveobuhvatnom ekonomskom djelovanju i investicijama u nekretnine, konačno o njegovu usponu u okviru splitskog društva, vidi: TOMISLAV RAUKAR, Ser Baptista de Augubio, civis Spaleti, u: *Mogućnosti*, XXVI/1 (1979.); sada otisnuto i u knjizi autorovih odabranih tekstova: *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku*, Split, 2007., 285–296.

32

Antonija je pak tvrdila da je zdjelu posjedovala više od 20 godina, a da ju je Baptista u nekoj prilici zabunom uzeo umjesto svoje – jer su bile jednake, a kako ju je dugo držao u svojoj kući, na njoj je urezao svoj znak; više: MARKO ŠUNJIĆ (bilj. 28.), 326. Bit će da su takvi predmeti često služili prvenstveno izlaganju, poput porculanskih servisa u tinelima naših kuća. Na takav način se interpretira čitavu kolekciju srebrnarije u jednom splitskom inventaru (33 žlice, 17 vilica, 6 soljenki te brojne plitice, zdjele itd.) – MLADEN ANČIĆ, Inventar splitskoga kancelara i javnog bilježnika Tome Colutti de Cingulo, u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 47 (2005.), 99–148. Dino Milinović pak, jednako uvjerljivo, tako objašnjava izvornu funkciju posuđa iz vinkovačke kasnoantičke ostave, v. DINO MILINOVIĆ, Nalaz kasnoantičke ostave u Vinkovcima (Cibalae), rad u tisku (*Hrvatska revija*, 2012.). O kolanju srebrnog posuđa i ukrasnih odjevnih predmeta u Splitu tijekom 15. stoljeća vidi i: MLADEN ANČIĆ, Pojasevi i druge dragocjenosti u kasnosrednjovjekovnim obiteljskim riznicama, u: *Starohrvatske prosvjeta*, III. serija, sv. 22 (1995.), 151–160.

33

Srebrnarija poput ove u Augubijevom posjedu morala je biti na meti lupežima. Vlatko Kosača u noći nakon Božića i Svetog Stjepana 1468. ostao je bez 12 srebrnih posuđa, čija je ukupna težina oko 3,6 kg. Ukrao mu ih je njegov dotadašnji zlatar Petar Dubrovčanin. Još teže je morao podnijeti kad su mu za boravka u Veneciji 13. srpnja 1476. ljudi iz njegove pratnje – »hora tertia noctis« otvorili »studium camere in quo studio erunt iocalia et argenterie ipsius domini« i odnijeli mu, pored ostalog, »unam coppam auream valoris ducatorum 700 et certa alia laboreria argenti.« Kakav je to morao biti kalež, kad je vrijedio 700 dukata! Vidi: MARKO ŠUNJIĆ, Nekoliko podataka o srednjovjekovnim bosanskim izrađevinama od srebra, u: *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu*, sv. 1 (1963.), 347.

34

MARKO ŠUNJIĆ, Mjere, novac, zarade i cijene na dalmatinsko-bosanskom području (XIV. i XV. st.), u: *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost*, V (Sarajevo, 1977.), 47. Za načine procjene umjetnina i predmeta umjetničkog obrta u 15. st. u Dalmaciji vidi: JOŠKO BELAMARIĆ, Prilozi opusu Nikole Vladanova, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 41 (2005.–2007.); sada otisnuto u knjizi: JOŠKO BELAMARIĆ, Studije iz starije umjetnosti na Jadranu, sv. II, Split, 2012., spec. 141–144.

35

MARKO ŠUNJIĆ (bilj. 28.), 326.

36

RUTH E. LEADER-NEWBY, *Silver and Society in Late Antiquity: Functions and Meanings of Silver Plate in the Fourth to Seventh Centuries*, Aldershot–Burlington, 2004., 3.

37

ISTO, 4. Sugestivna uvodna razmatranja o vrijednosti, izvornoj namjeni i porijeklu vinkovačke ostave, uz analizu stilskih i ikonografskih odlika pojedinih predmeta i preliminarni prijedlog datacije njihove izrade i zakapanja, a sve u širokom okviru kasnoantičke povijesti Panonije i sličnih nalaza na području Europe iznio je DINO MILINOVIĆ (bilj. 31.).

38

ALEKSANDER JELOČNIK, Najdba argenteusov zgodnje tetrarhije v Sisku, u: *Situla*, 3 (1961.), 87–88.; MARIJA ŠIŠA-VIVEK – TINO LELEKOVIĆ – HRVOJE KALAFATIĆ, Ostava rimskog novca i srebrnog posuđa iz Petrijanca, u: *Opvscula Archaeologica*, 29 (2005.), 231. Ostava iz Petrijanca se prema nalazu novca datira u 294. godinu, a sastoji se od triju srebrnih tanjura i čak 27.735 komada novca težine oko 114 kg. Opis nalaza nas može podsjetiti na opis u renesansnom splitskom dokumentu. Manji tanjur i novac bili su smješteni u cilindričan drveni recipijent ispod kojeg su se položeni jedan na drugome nalazili veći tanjuri. Ukupna težina im je oko 3280 g. O nalazu ostave brončanog posuđa iz 2. stoljeća s lokaliteta Sopje–Bataluša u blizini Slatine

koja se nalazi na rimskoj cesti Poetovio–Mursa (Ptuj–Osijek) ucrtanoj na Tabula Peutingeriana, vidi prilog IVANA RADMANA-LIVAJE, pod brojem 80, u: *Hrvatski arheološki godišnjak*, 6 (2009.), 135–136.

39

U novopronađenoj vinkovačkoj ostavi identificirano je 48 predmeta ukupne težine 36 kilograma. Znameniti »Seusov pladanj« ima 70 cm u promjeru i desetak kilograma težine. Solinske zdjele imale su težinu, vjerojatno dakle i veličinu, uobičajenih gotičko-renesansnih zdjela. U inventaru poznatog splitskog kancelara i notara navode se tako između ostaloga: »Item tacie V veteres argentee deaurate et laborate et alie IIII tacie noue non aurate neque laborate, ponderis vnciarum 47 quartarum 3« – što bi u prosjeku bilo oko 200 gr po zdjeli. – MLADEN ANČIĆ (bilj. 31., 2005.), 99–148.

40

Mladen Ančić, koji u ser Tomi Colutii de Cingulo, splitskom kancelaru i javnom bilježniku, vidi svojevrsnog utemeljitelja prvog humanističkog kruga u tom gradu, zapaža kako u njegovu inventaru, gotovo na počasnom mjestu njegova studiola stoji »jedan salonitanski dukat« (»Item unus ducatus Salonitanus«). Ma što mu značila ta designacija, ona je signal novog arheološkog senzibiliteta, na što upućuju i mnogi drugi podaci iz tog doba; ISTO, 122.

Summary

Joško Belamarić

A Hoard of Silverware Found in 1493 on the Way to Prosik near Solin

On February 18, 1493, Fantino Pizzamano, *magnificus dominus comes et capitaneus Spaleti*, summoned a group of peasants from the nearby Prosik, a village above the river of Solin, the Jadro, along with their sons and grandsons, to investigate what they had found underground on the public path leading to the village and how. But he was able to learn little from them, and contented himself with listing the silver objects that they had unearthed. He had ordered the smallish hoard of probably Roman silverware to be brought before him: two silver bowls weighing ten and a half ounces, one inside another, damaged and melted by fire, with two handles decorated, it seems, in the form of twigs (*virge*); another silver bowl, with a handle, weighing six and a quarter ounces; then some kind of a lid with two handles, weighing seven and three quarters of an ounce. From the way in which this short list was set out, one would think that the rector was intent on emphasizing the damage to the objects, which were eventually evaluated just according to the sheer bullion worth, although from the very fact that he had asked the finders to come to him with their sons and grandsons it is clear that he attached great

importance to the event. From the reference that Stjepan Maroević and the others, »wending through the public path towards Prosik, found the below-mentioned silver objects under the ground« it is not possible to give any precise location of the find. The medieval village of Prosik, situated in a pretty little valley below Sutikva (named after the medieval church dedicated to St Thecla), covered a relatively large area on the left bank of the river Jadro bordering with Klis, from today's Mravince to Vranjic. The name of the village is recorded in various forms: *usque ad Prasizo*; *in Prasse prope flumen Salonae*; *in Prasza*; *ad Prosez*; but most correctly in an instruction issued to the Split envoys in 1358: *Prosich*. The name comes from the place at which Diocletian's aqueduct cut through *Kunčeva greda*, the stone spur that extends from Vranjic to Sutikva. But, if one knows something of the specific archaeological topography, one should not exclude as a possible finding site a spot with the remains of a large villa rustica that is actually being investigated in today's Dračevac, close to the motorway leading to Klis. The main advantage of its original position was that the Roman road linking Salona